

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ПЕСТИЦИДАМИ
ТА АГРОХІМІКАТАМИ У КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС
У НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ**

**LEGAL REGULATION OF PESTICIDES AND AGROCHEMICALS
IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF EU LEGISLATION
INTO THE NATIONAL LEGISLATION OF UKRAINE**

**Полосенко Д.О., студентка IV курсу факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого**

Стаття присвячена аналізу сучасного стану правового регулювання поводження з пестицидами та агрохімікатами в Україні. Авторка досліджує питання, наскільки чинне законодавство в зазначеній сфері відповідає законодавству Європейського Союзу, викликам сьогодення та забезпечує безпеку довкілля та здоров'я населення. Особливу увагу приділено виявленню прогалин у нормативно-правовому регулюванні та розробці пропозицій щодо їх усунення. Розглядаються перспективи розвитку законодавства у цій сфері з урахуванням європейської інтеграції. Особлива увага приділена процедурі реєстрації пестицидів і агрохімікатів та дозволів на їх використання. Авторка наголошує на необхідності гармонізації національного законодавства з європейським, а також розробки ефективних механізмів контролю за обігом цих речовин.

Проаналізовано законодавство України у сфері поводження з пестицидами і агрохімікатами в Україні, зокрема Закон України «Про пестициди і агрохімікати», а також внесені до нього зміни від 16 листопада 2022 р., Технічний регламент класифікації небезпечності, маркування та пакування хімічної продукції (CLP) від 10 травня 2024 р., Технічний регламент щодо безпечності хімічної продукції (REACH) від 23 липня 2024 р. та законопроект «Про розміщення на ринку засобів захисту рослин і агрохімікатів», запропонований Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, з метою мінімізації негативного впливу пестицидів на здоров'я людей і стан навколишнього середовища.

Авторкою було взято за основу наукові праці українських вчених, таких як Андрейцев В. І., Балюк Г. І., Бондар Л. О., Краснова Ю. А. та інших, та виявлено різноманітні підходи до дослідження проблем, пов'язаних з поводженням з пестицидами та агрохімікатами.

Результати даної статті можуть бути використані для розробки нових нормативно-правових актів, вдосконалення існуючих, а також для розробки стратегій у сфері захисту рослин.

Дане дослідження набуває особливої актуальності, оскільки використання пестицидів та агрохімікатів тісно пов'язане із забезпеченням екологічної та продовольчої безпеки, яке є одним із найважливіших завдань сучасності. Воно покликане сприяти розробці науково обґрунтованих підходів до безпечного застосування цих речовин.

Ключові слова: захист рослин, пестициди, агрохімікати, правове регулювання поводження з пестицидами та агрохімікатами, імплементація законодавства ЄС, довкілля, здоров'я людини.

The article is devoted to the analysis of the current state of legal regulation of the handling of pesticides and agrochemicals in Ukraine. The author investigates the question of how far the current legislation in the specified area corresponds to the legislation of the European Union, the challenges of today and ensures the safety of the environment and the health of the population. Particular attention is paid to the identification of gaps in regulatory and legal regulation and the development of proposals for their elimination. Prospects for the development of legislation in this area, taking into account European integration, are considered. Special attention is paid to the procedure of registration of pesticides and agrochemicals and permits for their use. The author emphasizes the need to harmonize national legislation with European legislation, as well as to develop effective mechanisms for controlling the circulation of these substances.

The legislation of Ukraine in the field of handling pesticides and agrochemicals in Ukraine was analyzed, in particular the Law of Ukraine "On Pesticides and Agrochemicals", as well as the amendments made to it from November 16, 2022, the Technical Regulation on the Classification of Hazards, Labeling and Packaging of Chemical Products (CLP) from May 10, 2024, Technical regulation on the safety of chemical products (REACH) of July 23, 2024 p. and the draft law "On placing plant protection products and agrochemicals on the market", proposed by the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine, with the aim of minimizing the negative impact of pesticides on human health and the state of the environment.

The author took as a basis the scientific works of Ukrainian scientists, such as Andreytsev V. I., Balyuk G. I., Bondar L. O., Krasnova Yu. and others, and various approaches to the study of problems related to the management of pesticides and agrochemicals have been identified.

The results of this article can be used for the development of new regulatory and legal acts, improvement of existing ones, as well as for the development of strategies in the field of plant protection.

This study becomes especially relevant, since the use of pesticides and agrochemicals is closely related to ensuring environmental and food security, which is one of the most important tasks of our time. It is designed to contribute to the development of scientifically based approaches to the safe use of these substances.

Key words: plant protection, pesticides, agrochemicals, legal regulation of pesticides and agrochemicals, implementation of EU legislation, environment, human health.

Правове регулювання захисту рослин – це складний механізм, спрямований, перш за все, на зменшення втрат урожаю та запобігання погіршенню стану рослин сільськогосподарського та іншого призначення, багаторічних і лісових насаджень, дерев, чагарників, рослинності закритого ґрунту, продукції рослинного походження через шкідників, хвороби і бур'яни. Також цей механізм покликаний стимулювати інновації в аграрному секторі та забезпечити відповідність національного законодавства міжнародним стандартам. Шляхом встановлення чітких правил та створення сприятливого інвестиційного клі-

мату, держава сприяє розробці та впровадженню нових, більш безпечних й ефективних засобів захисту рослин.

З метою захисту рослин, тварин, людей від діяльності шкідливих організмів застосовують пестициди й агрохімікати. Однак ці речовини є токсичними і їх використання може мати серйозний негативний вплив на екосистеми. Саме тому екотоксикологічна оцінка пестицидів базується на їхній поведінці на оброблених посівах та характері міграції до ґрунтів, водного та повітряного середовищ. Окрім потенційно небезпечної циркуляції в біосфері потрібно враховувати й безпосередньо згубний вплив

на флору й фауну, згубний вплив на здоров'я людей через продукцію врожаю тощо [2].

Для досягнення бажаного ефекту без шкоди для довкілля та здоров'я людей, застосування пестицидів й агрохімікатів має здійснюватися відповідно до встановлених норм і правил.

Нормативно-правова база, що регулює обіг пестицидів і агрохімікатів в Україні, є досить розвинутою та охоплює широкий спектр питань, починаючи від державної реєстрації та закінчуючи безпечним застосуванням. Зокрема, Закони України «Про пестициди і агрохімікати» [1], «Про охорону навколишнього природного середовища» [3], «Про захист рослин» [4] та ін. встановлюють вимоги, спрямовані на мінімізацію негативного впливу цих речовин на природне середовище та здоров'я людини. Комплексний аналіз чинного законодавства дозволяє виділити окремі етапи поводження з пестицидами та агрохімікатами та визначити повноваження державних органів на кожному з них тощо.

Згідно із ст. 1 Закону України «Про пестициди і агрохімікати», пестицидами є токсичні речовини, їх сполуки або суміші речовин, призначені для знищення, регуляції та припинення розвитку шкідливих організмів, внаслідок діяльності яких вражаються рослини, тварини, люди і завдається шкода матеріальним цінностям, а також гризунів, бур'янів, деревної, чагарникової рослинності, засмічуючих видів риб. Зазначається, що термін «пестициди» включає також засоби захисту рослин. У свою чергу, агрохімікатами вважаються органічні, мінеральні і бактеріальні добрива, хімічні меліоранти, регулятори росту рослин та інші речовини, що застосовуються для підвищення родючості ґрунтів, урожайності сільськогосподарських культур і поліпшення якості продукції рослинного походження [1].

Основними принципами державної політики у сфері діяльності, пов'язаної з пестицидами і агрохімікатами, є: пріоритетність збереження здоров'я людини і довкілля по відношенню до економічного ефекту від застосування пестицидів і агрохімікатів; обґрунтованість їх застосування; мінімізація використання пестицидів за рахунок впровадження біологічного землеробства та інших екологічно безпечних, нехімічних методів захисту рослин; державна підконтрольність їх ввезення на митну територію України, реєстрації, виробництва, зберігання, транспортування, торгівлі і застосування; безпечність для здоров'я людини та навколишнього природного середовища під час їх виробництва, транспортування, зберігання, випробування і застосування за умови дотримання вимог, встановлених санітарними нормами та іншими нормативно-правовими актами; єдність державної політики щодо діяльності, пов'язаної з пестицидами і агрохімікатами [1].

Розглядаючи поняття «поводження з пестицидами та агрохімікатами» в правовому контексті, необхідно врахувати весь спектр дій, пов'язаних із цими речовинами, від їх виробництва до утилізації, які врегульовані законодавством. Зокрема, Я. Я. Улинець та Ю. А. Краснова визначають, що поводження з пестицидами та агрохімікатами охоплює весь життєвий цикл цих речовин від створення до остаточного виведення з обігу. Цей комплексний процес включає: розробку та введення в обіг (наукові дослідження, державну реєстрацію, виробництво та первинну дистрибуцію нових препаратів), розповсюдження (закупівлю, транспортування, зберігання та продаж пестицидів і агрохімікатів оптовими та роздрібними торговцями), застосування (безпосереднє використання препаратів у сільському та лісовому господарствах) та виведення з обігу (збір, транспортування, утилізацію, знищення або знешкодження застарілих, невикористаних або заборонених препаратів, а також тари від них) [5, с. 129].

Аналіз правового поля, що регулює поводження з пестицидами та агрохімікатами в Україні, дозволяє виокремити дві основні складові: інституційну та функціональну.

Інституційна складова представлена системою державних органів та органів місцевого самоврядування, що забезпечують загальне регулювання у цій сфері. Функціональна складова охоплює безпосередні дії, пов'язані з обігом пестицидів та агрохімікатів на всіх етапах їх життєвого циклу, починаючи від державної реєстрації та закінчуючи їх утилізацією. Незважаючи на відсутність чіткого визначення терміну «поводження з пестицидами та агрохімікатами» у законодавстві, аналіз нормативно-правових актів дозволяє розглядати його як сукупність заходів, спрямованих на контроль та управління ризиками, пов'язаними з використанням цих речовин. До таких заходів належать, зокрема, ліцензування, сертифікація, моніторинг, а також відповідальність за порушення встановлених вимог.

За роки свого існування законодавство про пестициди та агрохімікати зазнало безлічі доповнень та змін. Зокрема, Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання у сфері поводження з пестицидами і агрохімікатами» від 16 листопада 2022 р. № 2775-IX [6] було внесено суттєві зміни та доповнення до Закону України «Про пестициди і агрохімікати». Зміни торкнулись питання забезпечення безпеки харчових продуктів та збереження довкілля. Завдяки посиленому контролю за обігом цих речовин, введеному суворим вимог до маркування та упаковки, а також створенню прозорого електронного реєстру з відкритим доступом на сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України.

З метою запобігання випадковому отруєнню та захисту здоров'я людей, вказаним законом вводиться порядок маркування пестицидів та агрохімікатів. Відтепер, кожна упаковка цих речовин має містити детальну інструкцію з використання, зберігання та утилізації. На етикетці чітко вказано рівень токсичності, правила приготування робочого розчину, а також заходи першої допомоги у разі нечасного випадку. Ці заходи є обов'язковими для всіх виробників та імпортерів пестицидів і агрохімікатів.

Нові норми в законі про пестициди і агрохімікати мають на меті створити рівні умови конкуренції на ринку та захистити вітчизняних виробників від недобросовісних конкурентів. Завдяки обов'язковому ліцензуванню фасування продукції та забороні на особисте ввезення пестицидів, буде зменшено обсяг тіньового ринку та збільшено надходження коштів до державного бюджету.

Поряд із змінами, внесеними в Закон України «Про пестициди і агрохімікати» у травні 2024 р. Кабінет Міністрів України також затвердив Технічний регламент класифікації небезпечності, маркування та пакування хімічної продукції [7]. Метою цього регламенту є забезпечення високого рівня захисту здоров'я людини та довкілля, а також вільного обігу хімічної продукції шляхом визначення критеріїв, правил та основних вимог до проведення класифікації небезпечності, використання інформації про небезпеку хімічної продукції, нанесення такої інформації на упаковку або іншу тару та належного пакування хімічної продукції, яка надається на ринку України. Також регламент встановлює процедуру подання даних про класифікацію небезпечності та інформацію про небезпеку хімічної речовини суб'єктами господарювання, встановлює процедуру затвердження національних класифікацій небезпечності та інформації про небезпеку хімічних речовин. Україна наближається до європейських стандартів з безпеки хімікатів і цей технічний регламент розроблений на основі Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1272/2008 від 16 грудня 2008 р. про класифікацію, маркування та пакування речовин і сумішей, внесення змін та скасування Директив 67/548/ЄС та 1999/45/ЄС та про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 1907/2006 [8]. Ця ініціатива є важливим кроком на шляху до створення безпечного та прозорого хімічного ринку в Україні.

Також, важливим кроком до удосконалення українського законодавства в досліджуваній сфері стало затвердження Кабінетом Міністрів України «Технічного регламенту щодо безпечності хімічної продукції» від 23 липня 2024 р. [9] (далі – Ukraine REACH), що стане значним кроком до створення національної системи управління хімічними речовинами відповідно до європейських стандартів. Зазначений нормативно-правовий акт адаптує європейські стандарти Регламенту ЄС № 1907/2006 REACH [8], сприяючи імплементації українського законодавства до нормативно-правової бази Європейського Союзу. Ukraine REACH набуде чинності 26 січня 2025 р. Зазначений регламент вводить жорсткий контроль за хімічними речовинами, що знаходяться в обігу на внутрішньому ринку. Суб'єкти господарювання, які виробляють, розробляють або імпортують в Україну хімічні речовини в кількості від 1 тонни на рік, зобов'язані пройти процедуру реєстрації в Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України. Цей захід спрямований на забезпечення безпечного використання хімікатів та захист здоров'я людей і довкілля. Для нерезидентних компаній, які експортують хімікати до України, передбачена можливість призначення єдиного представника. Такий представник має бути зареєстрований в Україні і бере на себе відповідальність за виконання вимог українського REACH від імені всіх імпортерів. Це дозволяє спростити процедуру реєстрації для іноземних компаній. Однак, українські імпортери також мають право самостійно здійснювати реєстрацію хімікатів, якщо вони бажають мати більший контроль над процесом.

У контексті євроінтеграційних процесів України та з метою забезпечення високого рівня захисту здоров'я населення та довкілля, виникає необхідність подальшого вдосконалення національного законодавства у сфері обігу пестицидів і агрохімікатів, з урахуванням актів ЄС, таких як Регламент (ЄС) Європейського Парламенту та Ради № 1107/2009 від 21 жовтня 2009 р. стосовно розміщення на ринку засобів захисту рослин і скасування директив Ради 79/117/ЕЕС та 91/414/ЕЕС [10], а також Регламент (ЄС) Європейського Парламенту та Ради № 2019/1009 від 5 червня 2019 р., що встановлює правила щодо розміщення на ринку добрив ЄС та внесення змін до Регламентів (ЄС) № 1069/2009 та (ЄС) № 1107/2009 та про скасування Регламенту (ЄС) № 2003/2003 [11].

Окрім того, п. 438 плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 (далі – План заходів), передбачено завдання з приведення процедур реєстрації засобів

захисту рослин у відповідність до законодавства ЄС [12]. Проаналізувавши відповідне законодавство, слід зазначити, що загалом, процедура реєстрації пестицидів і агрохімікатів за національним законодавством узгоджується із вимогами законодавства ЄС. Реєстрація засобів захисту рослин в ЄС, як і в Україні проводиться за результатами випробувань – токсиколого-гігієнічних досліджень, проведення біологічної та екологічної оцінки.

Разом з тим прослідковуються відмінності із законодавством ЄС щодо наявності процедур реєстрації компонентів пестицидів. З цією метою виникла необхідність у законодавчому врегулюванні вказаного питання. Відповідно до рішення Ради національної безпеки та оборони України та Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію з ЄС, Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України було розроблено законопроект. Його метою є модернізація державної системи регулювання обігу пестицидів та агрохімікатів. Це необхідно для забезпечення безпеки харчових продуктів, захисту довкілля та здоров'я населення, а також для сприяння інтеграції України до європейського ринку [13]. Проектом Закону пропонується встановити процедури розміщення на ринку засобів захисту рослин та агрохімікатів відповідно до правил, діючих в ЄС та, відповідно, визначити термінологію та основні поняття стосовно схвалення діючих речовин, антидотів та синергістів, які містяться в препаративних формах засобів захисту рослин, визначення неприйнятних коформулянтів, які не можуть міститись у складі засобів захисту рослин, гармонізацію процедур розміщення на ринку агрохімікатів, а також визначення порядку поводження із небезпечними відходами, які утворюються внаслідок застосування засобів захисту рослин.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що навіть, незважаючи на воєнний стан, національне законодавство в сфері регулювання поводження з пестицидами та агрохімікатами активно реформується в контексті євроінтеграційних процесів. Так, імплементовано відповідні норми, а саме: внесено зміни до Закону України «Про пестициди і агрохімікати», прийнято два Технічних регламенти CLP та REACH, розроблено проект Закону України «Про розміщення на ринку засобів захисту рослин і агрохімікатів». Поряд із цим, з метою мінімізації ризиків для здоров'я людей та довкілля, а також забезпечення гармонізації з європейськими стандартами, слід переглянути існуючі підходи та впровадити нові, більш ефективні механізми управління цими речовинами. Важливу роль у цьому процесі відіграє міжнародна співпраця, яка дозволяє обмінюватися досвідом, узгоджувати національні стратегії та спільно вирішувати глобальні проблеми, пов'язані з використанням пестицидів та агрохімікатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02.03.1995 р. № 86/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 14. Ст. 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.11.2024)
2. Про затвердження Порядку проведення еколого-експертної оцінки матеріалів, поданих для реєстрації пестицидів і агрохімікатів: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2018 р. № 312. *Урядовий кур'єр*. 2018. № 83. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2018-п#Text> (дата звернення: 10.11.2024)
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 10.11.2024)
4. Про захист рослин: Закон України від 14.10.1998 р. № 180-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 50-51. Ст. 310. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-14#Text>
5. Улинець Я. Я., Краснова Ю. А. Правове регулювання поводження з пестицидами та агрохімікатами в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 128–131. URL: http://lsej.org.ua/6_2016/37.pdf
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання у сфері поводження з пестицидами і агрохімікатами: Закон України від 16.11.2022 р. № 2775-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 53. Ст. 154. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2775-20#Text> (дата звернення: 11.11.2024).
7. Про затвердження Технічного регламенту класифікації небезпечності, маркування та пакування хімічної продукції: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2024 р. № 539. *Урядовий кур'єр*. 2024. № 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.11.2024).
8. Regulation – 1907/2006 – EN – REACH – EUR-Lex [Electronic resource] // EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. – Mode of access: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2006/1907/oj> (date of access: 12.11.2024).
9. Про затвердження Технічного регламенту щодо безпечності хімічної продукції: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2024 № 847. *Урядовий кур'єр*. 2024. № 151. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/847-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.11.2024)

10. Regulation – 1107/2009 – EN – EUR-Lex. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. – Mode of access: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2009/1107/oj> (date of access: 13.11.2024)

11. Regulation – 2019/1009 – EN – EUR-Lex. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. – Mode of access: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/1009/oj> (date of access: 13.11.2024)

12. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106. *Урядовий кур'єр*. 2018. № 52. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-p#Text> (дата звернення: 11.11.2024).

13. Повідомлення про оприлюднення проекту Закону України «Про розміщення на ринку засобів захисту рослин і агрохімікатів» – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України – офіційний сайт. URL: <https://mepr.gov.ua/povidomlennya-pro-oprylyudnennya-proyektu-zakonu-ukrayiny-pro-rozmishhennya-na-rynku-zasobiv-zahystu-roslyn-i-agrohikativ/> (дата звернення: 20.11.2024).